

حمیدرضا عزیزی پژوهشگر اندیشکده شورای خاورمیانه در امور جهانی:

پتانسیل درگیری نظامی میان ایران و آمریکا وجود دارد

امروز مذاکرات غیرمستقیم ایران و آمریکا در مسقط آغاز می‌شود. برای بررسی شانس موفقیت این مذاکرات با حمیدرضا عزیزی، تحلیل‌گر مسائل بین‌الملل گفت‌وگو کردیم. عزیزی معتقد است که چه به لحاظ شکلی و چه به لحاظ محتوایی چالش‌های زیادی در مقابل موفقیت این گفت‌وگوها وجود دارد. به اعتقاد عزیزی، گفت‌وگوهای غیرمستقیم شانس برای موفقیت ندارند و باید این گفت‌وگوها به گفت‌وگوهای مستقیم و تعامل معنی‌دار تبدیل شوند. در ادامه متن کامل گفت‌وگو «هم‌میهن» را با حمیدرضا عزیزی، پژوهشگر اندیشکده شورای خاورمیانه در امور جهانی مطالعه می‌کنید.

چه اندازه به مذاکرات پیش روی ایران و آمریکا خوش بین هستید و فکر می‌کنید آیا فرمت مذاکرات غیر مستقیم بختی برای موفقیت داشته باشد؟

شکل و محتوای مذاکراتی که قرار است بین ایران و آمریکا انجام شود، هر دو از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. از لحاظ شکلی صرف انجام مذاکرات غیرمستقیم میان ایران و آمریکا بختی برای رسیدن به توافق ندارد. تنها در صورتی می‌توان به گفت‌وگوهای ایران و آمریکا از امروز در عمان آغاز می‌کنند، خوشبینانه نگاه کرد که گفت‌وگو و تعامل‌های دیپلماتیک مستقیم میان دو طرف ایجاد شود و هر چه سریع‌تر زمینه‌ای برای تعامل مستقیم معنادار برای تهران و واشنگتن ایجاد شود. بعد از اظهارات اخیر دونالد ترامپ در مورد مذاکره مستقیم و اظهار نظر مقام‌های ایرانی، به نظر می‌رسد که هدف مذاکرات مقدماتی مسقط همین باشد که به مذاکرات مستقیم ختم شود. به باور من رویکرد مذاکرات غیرمستقیم که در دولت چهاردهم دنبال می‌شود، یک راه حل میانه‌ای است، که از یک طرف به نگرانی‌ها و ملاحظات مطرح شده در مورد مذاکره مستقیم توجه شود و از طرف دیگر پنجره دیپلماسی بسته نشود. اما باید دید طرف مقابل تا چه زمانی حاضر به استمرار این فرمت است و آیا مذاکراتی که قرار است روز شنبه برگزار شود، زمینه‌ساز تعامل جدی‌تر خواهد شد یا نه. مسلم است که دونالد ترامپ تمایلی به دیپلماسی مخفی برای طولانی‌تر کردن مذاکرات غیرمستقیم ندارد. ترامپ نه فقط در پرونده ایران، بلکه در تمام پرونده‌های سیاست خارجی آمریکا به دنبال توافق است و رویکردی هم که همیشه در رابطه با شرکای ایالات متحده در پیش گرفته‌است، رویکرد تعامل دوجانبه و مستقیم است. به همین دلیل اگر تهران به تعامل غیرمستقیم اصرار داشته‌باشد، چالش‌های جدی در پیش رو خواهد بود.

به لحاظ محتوا باید منتظر بود و دید که خواسته‌های واقعی که از سوی آمریکا مطرح می‌شود، چه چیزهایی است. طیف گسترده‌ای از مطالبه‌ها از مقام‌های آمریکایی شنیده‌ایم که بسیاری از آنها به صورت بنیادین برای جمهوری اسلامی ایران سازش‌ناپذیر تلقی می‌شوند. مطالبه‌های آمریکا از شرط ساده و بسیط عدم دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای شروع می‌شود که بارها هم مورد تأکید دونالد ترامپ و استیو ویتکاف، فرستاده او به خاورمیانه قرار گرفته‌است و تا مطالبه‌های حداکثری که مایک والتز، مشاور امنیت ملی رئیس‌جمهور آمریکا مبنی بر جمع شدن کل برنامه هسته‌ای ایران مطرح کرده‌است. اینکه کدامیک از این خواسته‌ها و اینکه چیزی در میان این دو سوی طیف قرار است مبنای مذاکرات طرف آمریکایی قرار بگیرد، مسئله‌ای است که باید منتظر باشیم تا در فرآیند مذاکرات مشخص شود. هر چند باب مذاکرات گشوده شده‌است، اما با توجه به ابهام‌هایی که در مورد شکل و محتوای مذاکرات وجود دارد، خیلی زود است که در مورد آن خوش بین بود.

به اعتقاد شما با توجه به تهدیدهایی که دونالد ترامپ مطرح کرده تا چه اندازه دو کشور در آستانه یک منازعه مستقیم هستند؟

فضای منطقه‌ای به لحاظ نظامی دست کم در دو دهه اخیر، یعنی از زمان حمله آمریکا به عراق تاکنون، به این اندازه مستعد یک درگیری بین ایران و ایالات متحده نبوده‌است. نوع آرایش نظامی آمریکا در منطقه چیزی نیست که بتوان به سادگی آن را نادیده گرفت. این آرایش میدانی نشان می‌دهد که گزینه نظامی به عنوان یک گزینه جدی در دستور آمریکا قرار دارد، هر چند تمام شواهد نشان‌دهنده این است که اولویت آمریکا هم دیپلماسی است. البته این اولویت دیپلماسی از سر خیر خواهی نیست، بلکه به این جهت است که درگیری شدن در یک منازعه، طبیعتاً نه برای آمریکا و نه برای شرکای این کشور بدون هزینه نیست. اما اگر به نوع دیپلماسی مطلوب دونالد ترامپ توجه کنیم، می‌بینیم که «دیپلماسی قهری Coerive Diplomacy» یا دیپلماسی با پشتوانه زور روش مطلوب او برای مذاکره است. از یک جنبه و از یک منظر می‌توان گفت که در جهان بینی ترامپ این تهدیدها بخشی از دیپلماسی است و نه در

با آن حرکت‌های بعدی را تنظیم کنیم. «تمی بروس، سخنگوی وزارت خارجه آمریکا روز پنجشنبه به وقت محلی در گفت‌وگو با خبرنگاران ادعا کرد که مذاکرات عمان نشان خواهد داد که آیا آنها در مسیر مذاکره جدی هستند یا خیر. سخنگوی وزارت خارجه آمریکا همچنین مدعی شد: آنچه روز شنبه روی می‌دهد، تعیین خواهد کرد که آیا گفت‌وگوهای بیشتری در کار خواهد بود یا خیر. مجید تخت‌روانچی، معاون وزیر امور خارجه جمهوری اسلامی ایران که برای سفری رسمی به صربستان رفته بود نیز در سخنانی در مورد مذاکرات امروز گفت: «اگر طرف آمریکایی موضوعات و خواسته‌های غیرمرتبط مطرح نکند و تهدیدوار عاب‌را کنار بگذارد، امکان خوبی برای دستیابی به توافق وجود دارد. جمهوری اسلامی ایران معتقد به گفت‌وگو و تعامل در سایه احترام متقابل است و هرگونه قدری و زورگویی از نظر ما مردود است.»

نگرانی اسرائیل

منابع اسرائیلی به روزنامه جرزالم‌پست اعلام کردند که نگرانی‌هایی جدی در تل‌آویو نسبت به احتمال موافقت دونالد ترامپ، رئیس‌جمهوری آمریکا، با یک توافق هسته‌ای «محدود» با ایران وجود دارد. منابع عالی‌رتبه اسرائیلی هشدار داده‌اند که دونالد ترامپ ممکن است فرصت کنونی ارتش اسرائیل برای حمله به برنامه هسته‌ای ایران را محدود کند. به گزارش انتخاب، چندین منبع بلندپایه اسرائیلی به روزنامه جرزالم‌پست گفته‌اند که این خطر واقعی وجود دارد که ترامپ، با یک توافق هسته‌ای «متوسط و ضعیف» با ایران موافقت کند. برخی از این منابع عمیقاً نگران‌اند که چنین توافقی باعث شود ترامپ فرصت ویژه‌ای را که ارتش اسرائیل برای حمله به برنامه هسته‌ای ایران دارد، محدود کند. مقامات ارشد اسرائیلی از ۲۶ اکتبر گفته‌اند که نیروی هوایی این کشور یک «پنجره ویژه» برای حمله به برنامه هسته‌ای تهران داشته، زیرا جنگنده‌های اسرائیلی موفق به آسیب به سامانه‌های پدافند هوایی S-۳۰۰ ایران شده‌اند. علاوه بر این، مقامات اسرائیلی تأکید کرده‌اند که در حال حاضر، نه حزب‌الله و نه حماس تهدیدی جدی برای اقدام تلافی جویانه علیه اسرائیل محسوب نمی‌شوند، چرا که هر دو دشمن خود با ضعف شدید روبه‌رو هستند. برای ماه‌ها، مقامات عالی‌رتبه اسرائیل امیدوار بودند که ترامپ مجوز حمله گسترده هوایی اسرائیل به برنامه هسته‌ای ایران را صادر کند، حتی در اوایل سال ۲۰۲۵ که اکنون گذشته است. با توجه به مواضع شناخته‌شده ایران در مذاکرات و اظهارات متناقض ترامپ - از تهدید به «باز کردن درهای جهنم» بر روی تهران گرفته تا تلاش برای دستیابی به توافق - برخی منابع اسرائیلی معتقدند آمادگی ترامپ برای مذاکره، احتمال دستیابی به توافقی ضعیف را افزایش داده است.

سایر منابع هنوز خوشبین‌اند که ترامپ در پشت پرده درک می‌کند که یک توافق نمی‌تواند مشکل هسته‌ای ایران را حل کند، و یا این که نهایتاً حمله اسرائیل ضروری خواهد بود، یا اینکه شاید ترامپ بتواند ایران را به توافقی بسیار بهتر از نسخه ۲۰۱۵ وادار کند.

نفوذ می‌تواند در چارچوب مدیریت بحران و کاهش تنش، در خدمت استراتژی کاهش حضور مستقیم آمریکا قرار گیرد.

مذاکراتی که از امروز آغاز می‌شود، می‌تواند فرصت خوبی باشد تا دو طرف اراده خود را برای حل و فصل مسئله نشان دهند. تهران و واشنگتن می‌توانند با در نظر گرفتن نگرانی‌های یکدیگر به صورت مقطعی و نقطه‌ای امتیازهایی را به یکدیگر پیشنهاد دهند. در دیپلماسی بازیگران عقلانی (Rational Desicion Makers) هزینه و فایده را محاسبه می‌کنند و تنها تلاش‌شان این است که منافع خودشان را بهبود ببخشند و منافع طرف مقابل کمتر باشد. به عبارت دیگر مذاکره کنندگان منطقی همیشه تلاش می‌کنند که بیشتر به دست بیاورند و کمتر واگذار کنند. در دیپلماسی فرارغلاتی، دو بازیگر منافع و مصالح طرف مقابل را هم مد نظر قرار می‌دهد. اگر هر دو طرف این کار را انجام دهند و هر دو طرف نگرانی‌ها، اولویت‌ها و خواسته‌های یکدیگر را مدنظر قرار دهند، مطمئناً می‌توانند به یک نتیجه نسبی برسند و آن نتیجه نسبی را به زمینه‌ای برای یک نتیجه بهتر و بیشتر تبدیل کنند و در مراحل پایانی مذاکره به تحولات بنیادین در روابط برسند. چنین روش مذاکره‌ای باعث می‌شود که اعتماد کاملاً ایجاد شود و دو طرف به مسائلی فراتر از دغدغه‌ها و نگرانی‌ها فکر کنند. یکی از بزرگ‌ترین مشکلات میان تهران و واشنگتن حس بی‌اعتمادی است و اینکه هر دو طرف، دیگری را صادق نمی‌دانند. در این زمینه هم تهران و هم واشنگتن برای بی‌اعتمادی به طرف مقابل تا حد زیادی دلایل بسیار خوبی دارند. اگر دو طرف بتوانند اعتمادسازی کنند و توافقی‌های نقطه‌ای و مقطعی به دست بیاورند، قطعاً گام بزرگی برای رسیدن به مذاکرات بزرگ‌تر و اساسی‌تر امکان‌پذیر می‌شود. خروج دونالد ترامپ از برجام در سال ۲۰۱۸ جلوی ایجاد اعتماد میان ایران و آمریکا را گرفت و اجازه نداد که مذاکرات برجامی، به تدریج به مذاکرات بنیادی‌تر برای بهبود روابط ایران و آمریکا تبدیل شود.

ادعاهای مزورانه حقوق بشری

اسماعیل بختی، سخنگوی وزارت خارجه دیروز موضع‌گیری اخیر وزارت امور خارجه آلمان در رابطه با جمهوری اسلامی ایران را مداخله جویانه و مزورانه خواند و آن را محکوم کرد. وی با اشاره به سوءاستفاده مستمر آلمان از سازوکارهای حقوق بشری برای پیشبرد اغراض سیاسی خود علیه سایر کشورها از جمله ایران، اقدام این کشور به همراه انگلیس و چند دولت دیگر در ارائه قطعنامه ضدایرانی در شورای حقوق بشر را در راستای رویکرد گزینشی و معیارهای دوگانه آنها در رابطه با موضوع حقوق بشر توصیف و تصریح کرد: «آلمان به‌عنوان دومین ارائه‌کننده تسلیحات به رژیم نسل‌کش اسرائیل در همه جنایات و نقض‌های فاحش حقوق بشر و بشردوستانه علیه مردم بی‌گناه فلسطین و منطقه شریک است و بنابراین فاقد هرگونه وجه اخلاقی و قانونی برای قرار دادن خود در جایگاه دلسوزی برای حقوق بشر است.» بختی همچنین با یادآوری مطالبه تاریخی ملت ایران از آلمان برای پاسخگویی به‌خاطر مشارکت فعال و آگاهانه در توسعه برنامه تسلیحات شیمیایی رژیم سابق عراق که موجب شهید و مجروح شدن ده‌ها نظامی و غیرنظامی ایرانی در جریان جنگ تحمیلی شد، به مقامات آلمانی توصیه کرد چنانچه در ادعای خود راجع به حقوق بشر و عدالت صداقت دارند، با پیشنهاد رسمی جمهوری اسلامی ایران برای تشکیل یک سازوکار حقیقت‌یاب مشترک جهت کشف حقیقت در مورد نقش شرکت‌ها و مقامات دولتی و خصوصی آلمانی در تسلیح رژیم صدام به‌سلاح‌های شیمیایی - که مدت‌ها قبل به سفارت آلمان در تهران تسلیم شده است - موافقت کنند.

تعهد به حمایت از لبنان

مجتبی امانی، سفیر جمهوری اسلامی ایران در بیروت با میشل منسی، وزیر دفاع لبنان، دیدار کرد. روزنامه الاخبار در این باره گزارش داد که این ملاقات به‌مناسبت آغاز به کار منسی در وزارت دفاع لبنان انجام شد. در این دیدار، امانی بر «عمق روابط دوجانبه» بین تهران و بیروت تأکید کرده و از تعهد دائمی جمهوری اسلامی ایران به حمایت از لبنان در تمامی شرایط و چالش‌ها سخن گفت. سفیر ایران اعلام کرد که تهران آماده است در هر زمان و به‌ویژه در زمینه‌هایی که به‌منافع ملی لبنان کمک می‌کند، به این کشور کمک کند. وی همچنین بر ضرورت تقویت ثبات و امنیت لبنان تأکید کرد.

ادامه سر مقاله

معنای واقعی این سخنان، علیه حکومت و ساختار تصمیم‌گیری کشور است و ربطی به مذاکره‌کنندگان ندارد. کسی هم نیست از ایشان بپرسد که به قول معاون اول رئیس‌جمهور سابق، داماد جابعلی توافقات را نهایی کرده بود و در آخرین لحظات به قولی نتانیاهو و به قول دیگری یک روحانی تندرو داخلی آن را به هوا بردند. حالا گمان نکنید که شما می‌توانید چنین نقشی را ایفا کنید. کافی است قدری به امکانات خود نگاه کنید و آن را با وضعیت عمومی مردم مقایسه نمایید تا بدانید چرا مردم برخلاف اقلیتی چون شما از این گفت‌وگوها استقبال می‌کنند و خواهان به نتیجه رسیدن آن هستند؟ بالاخره، امام جمعه تهران گرچه حمایتی که شایسته نمازجمعه باشد نمود؛ ولی سعی کرد با برخی توصیف‌ها، دستاوردهایی برای ایران تعریف کند که در موضوع مذاکره فاقد اهمیت است. از مجموع این مواضع می‌توان نتیجه گرفت که بخش از نیروهایی که تاکنون هویت خود را در تقابل با این سیاست‌ها تعریف کرده‌اند، اکنون دچار اغتشاش فکری شده‌اند و نمی‌توانند مواضعی سازنده اتخاذ کنند؛ مواضعی که به سود خیر جمعی و عموم مردم باشد. سیاستمداران باید خود را از اسارت کینه‌ها و نفرت‌ها رها کنند؛ زیرا با چنین رویکردی نه‌تنها خود را در شرایطی خطرناک قرار خواهند داد، بلکه زبان اصلی این نگاه متوجه مردم می‌شود.

